

To små historier fra krigens dager

Kommende vår er det både 80 år sia andre verdenskrig kom til landet vårt, og ikke minst er det 75 år sia fredsvåren 1945. I denne sammenhengen har vi her to små historier fra krigens dager i Sollia.

Krigsdans

– De' var itte å vil itte være aktuelt å slutte å dainse å ha're morosamt, sier Arne Tangen fra Sollia. Men da som nå ville ungdommen møtes. Dansetilstelninger har alltid vært naturlige treffsteder for ungdom.

Arne Tangen, i dag 90 år, var ungdom under krigen. Med en forordning av 4. oktober 1941 nedla tyskerne et forbud mot offentlig dans i Norge. Organisert idrett som ikke var under kontroll av Nasjonal Samling (NS) og offentlige tilstelninger ble også forbudt. Hele samfunnslivet skulle nazifiseres.

Dansetilstelninger var det før den tid jevnlig i slike bygder som Sollia. Under okupasjonen ble dette slått ned på. Det var full forvirring om hva slags type dans dette forbudet omfattet, og i mai 1942 sendte derfor lederen for Ordenspolitiet et brev til politimesterne der han spesifiserte nærmere hvilke typer dans som måtte regnes som lovlige. Dette var kun slike i regi av Noregs Ungdomslag.

Sollia hadde ikke lengre et slikt lag. Lokalet Jomsborg ble bygget etter initiativ av et slikt lag – UL Jomsborg.

Okupasjonstida kastet skygger over ungdomstida.

– Minn vi fainn på are måter å treffes på, forteller Arne. Uoffisielle skirenn og dans var det i blant både sammar og vinter.

Sollias kjente trekkspiller Arne Modal hadde ofte spilt til dans.

– Ja, hain var jo kjint øver store deler tå laindet og hadde tel å med spelt i London, forteller Arne. Men Modal var medlem av NS og formann for NS i bygda. Lojal mot tyskerens forbud gjorde han uaktuell som spelemann.

Ragnar Nyeggen hadde sveivegrammofon og noen plater. Så møttes unge rundt om på somme steder hvor de kunne rydde plass innendørs for dans og samvær. Om vinteren minnes Arne Tangen unge fra Endgrenda og sør i Øverdalen kunne møtes etter veien. Ski og spark var greie framkomstmidler. Så svevde Ragnar opp gramfonden og dansemusikken lød i vinterkveldene. I veibana var det «dansegolv» om hestploget hadde tatt nedåt ...

– Inn sammar – om det var i 43 helle 44 huse je itte sikkert – vart det lagt opp til dans på Øverdalsetra, forteller Arne. Jungeltelegrafan gikk og det kom unge fra mange kanter av bygda. Bygdas NS-ordfører var en rimelig mann og lot seg ikke bry med rykter om uoffisielle dansetilstelninger hverken da eller andre ganger.

Men ordet hadde gått vidt og nådde også noen som var forbannet på slike ungdommelige «oppstandelser» mot lov og forordninger. Lensmann Hagen på Koppang ble oppringt og mer enn oppfordret om å slå ned på denne ungdommelige løsslupenheten.

Festen var derfor i full gang og dansen gikk når lensmannen og drengen hass kom opp på Øverdalssetra.

Respekten for øvrigheta var ikke synlig sterk, sjøl om noen ble redde da de ankom. Kanskje vart det mere grese i milla de dansende. Men Hagens pålegg om å avslutte se-terstevnet ble neglisjert. Ja somme som hadde fått til eget brennevin eller kjøpt «nakkeskudd» (Polets akevitt av det enkle slaget) bød og lensmannen på dram.

Slåttefest, tresnitt av Ståle Blæsterdalen.

Så lovens utøvere måtte returnere til Koppang uten at solliværingene stoppet festlighetene. Anmelderen forfulgte påføl-

gende ørkesdag opp saken så Sigurd Hagen så seg nødt til å ta en ny Solli-tur for forhør og etterforskning.

Imidlertid ringte han Ragnar Nyeggen som var antatt hovedmann først.

– Je kjem for å forhøre dø minn dø var fuill bedd aille i hop, sa han. Private bearlag var nemlig regnet som greit.

– Så det sa vi aille sammen, skrasler Arne. – Du skjønner hain Sigurd Hagen var inn romslen og fin lensmanin under hele krigen.

Spesialsoldater på rensjakt eller Krypskyting som krigsinnsats

Hva gjør en soldat som er lei amerikanske stridsrasjoner med tyggegummi og søt sjokolade? Klager på maten til London eller skyter seg en rein?

I krigens Norge var i mange bygder fjellet et spisskammers som ble høstet på ulikt vis. Men rein var det lite av i mange fjell etter hardjaktinga slo inn med Krag-børser i de fleste bygder – Sølnekletten var intet unntak.

Høsten 1943 ble SOE-operasjoner igangsatt mange steder i Norge. Ved Sølnekletten kom Lingegruppa Grebe luftveien fra England. Etter en tragisk start ble den reorganisert som Grebe Red. Gruppa opererte fra Dovre i nord til Hamar i sør og både i Østerdalen og Gudbrandsdalen. Men basen var på ulike steder rundt Sølnekletten.

Om karene fra Kompani Linge var godt utrustet for kamp og sabotasje, var jaktvåpen ikke med i oppsetninga fra England. Tommygun og US-karabin er ikke svaret når det kombineres med manglende jakterfaring på høyfjellsdyr.

En av karene som ankom som forsterking forlangte imidlertid å få jaktrifle med i utrustning når han likevel skulle ha flyskys til norske fjell. Lee-Enfield rifle med

påmontert amerikansk kikkertsikte var det den britiske sjefen for Kompani Linge overrakte ham. Gutta på bakken ved Sølenkletten gjorde store øyne da de fikk ta på, men knapt låne rifla.

Rensjakt var imidlertid ikke oppdraget til sabotørene og dessuten var det lite ren. Ved krigens slutt kunne imidlertid lokale Milorg-jegere fortelle at de fant flere renskinn til tørk innved hovedkvarteret da det ble rigget ned.

Men misnøye med maten, ja. Kodet melding ble telegrafert til London. I neste fallskjermropp kom det containere merket SNF (Special Norwegian Food). Så det hjelper å klage på maten ...

På senvinteren 1944 ble karene som da låg ved Holmsjøen enige om å prøve å skaffe seg renskjøtt. En lokal kontakt hadde nemlig observert «slag ette' ren». Karene strøk ut i grålysninga på ulike kanter. Bare telegrafisten ble att i den gamle seterbua. Han var østfolding, dårlig skiløper og ingen jeger ble det sagt.

Stri vind, sludd og «blåsje» gjorde at karene en etter en utover ettermiddagen vendte tomhendte tilbake. Sistemann inn var Oddvar «Oskar» Dobloug, nestkommanderende i gruppa. Heller ikke han var synlig blodete, så jaktstemningen var ikke akkurat høy.

Dagens kokk – dette gikk på omgang – begynte å finne fram nye bokser med corned beef. Dobloug skulle hente vatn men kom raskt inn att – med to renslår i hendene. Da steg stemning raskt i Bortistusetra. Vel var mørninga noe stutt, men ferskt kjøtt var så velkomment at en i gruppa som hadde spart noen dråper rom i brennevinsflaska fra England, fant fram denne som avslutning. Det vart slutten på beholdningen i den lenge sparte rasjonen.

Men kjøttet fra den vesle rensbukken vart drugt den dagen det begynte å lukte surt i vårværet. Løsningen ble å senke det under isen på Holmsjøen. Her ble det liggende til isen gikk, ettersom karen nå opererte på andre kanter. Alvdølene som har fiskeretten i sjøen dro utpå sommeren not. I et kast kom det opp restene av 2 reinskrotter.

– Vi gjorde store auer og tenkte det nok var solliværinger som hadde være frampå, hermes det ennå etter Bergseth-en.